

A 3458 III

E 43.

Gesti

Sõnade tuletus

Kirjutanud A. Veetberg.

Rakvere,
M. Lewmann'i trükk
1921.

§ 1. Sõnad on saamise poolest kas algupäraseid ehk tuletatud, j. o. teistest sõnadest sünnitatud iseäralise, antud sõnale otsa pandud liidanduse, tuletusliite, täbi: isa—*isand*, elan—*elatan*, tuli—*tuline*, elu—*elutsen*, tugew—*tugewaste*.

Igakord ei ole tuletusliide mitte kindlaste ära tunda, on algusfõna tüvi lõpuga ühte sulanud: *tegu*, *selgin*, *arwan*.

Mõnikord on sünnituse algusfõna praeguses keeles kadunud: *sugu* (tuleb praegu kadunud sõnast *sugema*, mis tähendas sigima).

Mõnikord on sõna tuletatud otsekohe loodushäälst: *kohisen*, *kohan*, *mürtsun*.

Mõned liited tuletavad sõnu kõigist tüviliikidest (nagu näit.: *ja ja-mine*); suurem osa ainult üfsifutest liikidest, teistest mitte; mõne liitega on ainult üfsikuid sõnu.

Viimesõnade tuletus.

§ 2. *u*-liide sünnitab tegusõnadest tegunimesid, *u* astub tüvi lõpukaali ajemele:

Kahesilbilistest *a*-, *e*-sõnadest: a) kergetest: *tegu*, *nägu* (tähen-
dus!) *tulu*, *olu pesu* || *tänu*, *pidu*, *jagu*, *puru* (puremistest), *lugu*,
elu, *sadu*, *wedu*, *pagu* (waremast: *pagen*).

b) rasketest: *jooks*, *tõus*, *neel*, *laul*, *naer*, *seis*, *toit*, *joot*,
mõõt || *wõit*, *nutt*, *lõpp*, *liit*, *niit*, *sõit*, *jõud*, *leid*, *hüüd*, *hoid*,
murd, *lend* || *maks*, *peks*, *kasw*—*kasu*.

|| Astmewahel selgemaks äratähendamiseks juure pandud *d*-ga:
keeld (wrdl. *kääne*, *käände*).

Ainult üfsifutes kordades tulewad ette: *kiiduwäärt*, *laiduwäärt*,
mõistufõne, *ostuhind*, on *peidus*, läks *peitu*, kuulujutt, *teadupä-
rast*, *lüpsilehm*, *pöörpäem*.

Ainult ühenduses: *tähelpanu*, *osawõtt*, *wäljapääs*.

Gestkaalilised tüvid: *i*-ga: *künd*, *kütt*, *sööt*, aga *kään* jüski
u-ga; iseäralikult *i*-ga: *and*. || Iseäralikud: *panipait*, *surijärf*.

Kontraheerituteft ainult üfsifud: *arw* (—*aru*) *külw*, *sõim*, *rutt*
|| *algul*, on *kargus*, *lõiku* aeg, läks *raisku*, on *raiskus*.

Tä h e n d u s: Kontraheeritute tuletused on esialgult *uu*-ga ja peafid
deklineerima nagu aasta, on aga kahesilbrite liiti üle läinud. Lõiku (aeg)
on weel nagu oodata, tugewas astmes (luda oleks See-kord?)

i-, *u*-sõnadest ainult üfsifud: *usk*, *künd*, *sünnipäew*, *käsk*

(ootamist vastu u-ga). || Iseäralikud algusföna lõpuaaliga: *tapa-*maja, *pääsetäht*, *sund sunni*, || mõta *sõitale*.

§ 3. **-ki -ku** tuletab tegunimesid peaaesjalikult ühesilbistest ja iseliigilistest tegusõnadest:

Ühesilbistest *-ki*: söök, jook, müük, saak, lõök, käik (*-ki* ja *-ku*), ülejääk || nõnda ka püük (warem püüak).

Iseliigilistest *-ku*: minek, olek, tulek (tulik), panek.

Teistest liidest üfifid: käänak, kallak, seisak, hüpak, uinak, kõnnak (iseäralise a-ga).

Üfifid *ku*-sõnu on ka nimesõnadest: emak (emaka ja emaku), liiwak, seljak, siilak, tõrwak. On saanud ka-sõnade ärasegamistest *ku*-sõnadega.

§ 4. **-e**, esialgult *-ege* tuletab tegunimesid peaaesjalikult kahe- silbistest a-sõnadest rasketest: kaste, kate, küte, paiste, muude, liide, waade, wõie anne, tunne, paiste || etteheide, ajawiide, ettekanne, Sihawõte, (Rõik d-lise mahenandiga tüwidest).

Ustmemähe selgemaks äratähendamiseks tüwisse mõetud d-ga: *kääne kände*, pööre pöörde, keere keerde ja nõnda ka i-tüwist: määre määrede,

i- ja u-tüwidest ainult üfifid: lake, kaabe, krooge, läige, haue, wanne, paise.

Kontraheeritutest üfifid: hüpe, tõuge, pilge, õhtaode. Suuremalt osalt kõik uuemal ajal tarmitusele mõetud.

Iseliigilistest üks sõna: läte (warem lähde). Ühesilbistest mahele pandud d-ga uuemas keeles: toode, gen. toote ehk toode (tug. a.) Kindluseta: koe koe koet, ehk kude kude kudet, forrapäralik oleks: koe kude koet.

Tähenduse poolest on mitmed u, ki, ku ja e-sõnad oma esialgsest tegemise tähendusest tegemise saadust ehk tehtawat asja tähendama hakanud: pesu (esialgult: pesemine, siis: pestawad asjad) jagu (jagamine — jagamise saadus) puru, laul, toit, käsk, jook, kaste, kehakate, lake, paise; nägu.

On teine osa e-sõna, mis mitte tegusõnadest üteldud ei ole. Need on teist algupära, nende liite esialgne kuju on *-ise*: hoone, eine, hülge, laine, tõke, loe loode || ferged: ime, hame, pere, wale, wene, wahe, pale (esialgult raske: see pale, selle palge).

§ 5. **-ma**. Täielikult nimesõnaks saanud ma-infinitiw; paljud ainult üfifutes kaasustes tarmitatawad: joomaaeg, suured saamad, juured söömäd, müüma lammas || loom, surm, ahtam, kandam, sadam (?) Muudetud lõpuaaliga: wõim wõima (siiski: wõimas hobune), sõnum sõnumi, oim oimu (ojum-ujum).

-eme tuletab kahe- silbistest asja nimesid:

Kergetest: pide pideme, side, lade, tage, sugemed, sademed, pudemed, waremed.

Raskfetest: anne andme, liige, iste, aste, teelahkmel, mähkmed, pistmed, pühkmed, riismed (tuda oleks See-ford?)

Šfääralikult i-ga: wōti wōtme.

Wanemas feeles folmesilbištest ta-šōnadešt: tilguti tilgutime maiguti, nuusuti, pilguti, käristi, nāpisti, lōuguti j. t.

Tundmata põhifōnašt: sāde sādeme, kube, ige, habe, ase || sūda || nāäre nāarme sōōrmed, rahe rahkme, seitse || mitu. Wanemas feeles: oherdimed, apsatimed, wikatimed, jalustimed.

§ 6. -ina tuletab tegunimesid ainult fujufōlalistest iše-šōnadešt, fōigist: kohisen — kohin kohina, mūhin, mūrin sorin, pōrin, sahin j. n. e. Šfēšōnašs saanud: tuhin, rūsinal. Mōttelise tähendusega: wārin, nurin.

§ 7. -ngu tuletab tegunimesid ainult üšifutest: leping, pōōrang, käänanāg (—käänak), laeng, wassing. lahing ei kuulu šita, on Šaffa Plattist wōtetud slachting. Šfēāralikud: wihma waling (walamisest), tuule puhang.

Uuemas feeles Tartu feelest tarwitama hafatud: loeng, murrang istang, sōōming j. t.

§ 8. -mine sūnnitab tegunimesid fōigist tegušōnadešt: saamine, jäämine, tegemine, tuulamine, tuulutamine j. n. e.

§ 9. -ja tuletab tegijanimesid fōigist tegušōnadešt: saaja, lōōja, taguja, rāākija, kōneleja j. n. e.

Šfēšēismaks šōnašs on saanud: kakerdaja, mōhitaja, toristaja, koowitaja, tikutaja (šōif lindude nimes) || jooksja.

Tundmata põhifōnašt: Rōugutaja.

Tāhele panna: 1. Ühešilbisid i-lise minemifuga sūnnitawad jašōna nōrgaastmelise, šilise minemifuga — tugemaastmelise: tooja (nōrf a.) aga pooja (tugew a.)

2. Šfeliigilised muudawad lōpufaali e i-šs: tulija, minija, pesija, tegija j. n. e. — Tugemise šōnašt e-ga ja i-ga: lugeja on sūnnitus šekšsamaks forraks tarwitada, tähendab: šes parajaste loeb; lugija on walmiš šōna, tähendab: šes kōhuse, ammeti poolest loeb: ajalōhe lugija=tellija, ajalōhe lugeja=šes parajaste loeb. Teistest e-šōnadešt (šahesilb. šerg.) ei ole walmiš jašōna olemas, šellepārašt e-ga: sugeja, pugeja (pugija on pugimisest) kūdeja, pōdeja, pōleja, muneja, pureja.

Tāhendus: Šōnal mini, minia-pōjanaine ei ole minemifega midagi tegemist ja tuleb širjutada ilma i-ta: minia.

3. Šahesilbisid a, e-šōnad rāšted, kui nad šas rūtμuse pārašt ešf muidu tūmi lōpufilbi alale wōtawad, panewad a ja e ašemele j ette i: andja — andija mitte andaja, laulija, wōttija, kuulija. Šellepārašt mitte kaitseja waid kaitsija.

Mōned ja šōnad on otša wōetnd š läbi üšifasja tähenduse saanud: elajas, kaswjas, jooksjas, kooljas.

§ 10. -uri tuletab tegijanimesid tegusõnadest ja ka nimesõnadest. Tegusõnadest: nuuskur, hulkur, luukur, lonkur, wingur, kudur || uuemas keeles: wedur, tegur.

Nimesõnadest: nahkur, tuhkur, kangur || ihnur, lambur || uuemas keeles: sõdur, kalur.

Isaeralikud a-ga: joomar (joom-sõnast) ja tuuslar tundmata põhisõnast.

Tegusõnadest tuletatud uri-sõnad hoiavad deklinatsioonis teise silbi kaali alal (ootamist vastu): nuuskur, nuuskuri, nuuskurid, wingurid j. n. e. nimesõnadest tuletatud kautamad forrapäralikult teise silbi kaali ära ja mõtavad lõpufaaliks hoopis isaeralikult tüvifaali i asemel u: tüvi kanguri, aga selle kangru, need kangrud, mitte kangri, kangrid, need tuhkrud waremast tuhkurid. Siiski lambri ja ihnur-sõnas hoidub u alal: ihnurid.

uri-liide seletatakse, et ei ole algupärane, vaid on mingisugusest Germani keelest mõetud, kust meil palju sellestiteelisi sõnu on laenatud: ankur, junkur, suhkur, pagar, kippar, kutsar, kärnar, tisler, jääger, jünger, köster, mölder, meister. r on l-fs saanud, kui sõnas enne juba r oli: rüutel, rööwel.

uri-liitest rääkides nimetame lõpuks ka niisugused er-sõnad kui kuller-kupp (fuld-sõnast) taller-maa, manner-maa, tuhner-maa, uper-kunt || jönger-mann on Saksia keelest=junger Mann. pillerkaar, niider-maa, winger-puss. Nad on alguse saanud wist niisugustest sõnadest kui komberdama, wingerdama j. n. e.

§ 11. -**KKU** tuletab sõnu väga mitmesuguse tähendusega.

Tegusõnadest ainult wäheseid: jooksik, laulik, saadik || nuumik || lüpsik || ühesilbistest wähelepandud d-ga: söödik, joodik. Uus sõna kandik, peaks olema: kannik.

Nimesõnadest: 1. loomade nimed: punik, mustik, päitsik, kriimik, kesik, äbarik.

2. maaparikade nimetused: kuusik, männik, tammik, lepi, põdsastik, lagedik, warwik, madalik, pimedik, tundmata põhisõnast: tihnik.

3. omandus-sõnad: poolik, sarwik, saksik, üksik, madalik.

4. wähendama tähendusega: tünnik, osmik, neitsik, utik, laewik, nurmik, saunik, kotik.

5. Mitmesuguse muu tähendusega: köidik, noorik, pihik, sõrmik, tuulik, päalik, sepik, salmik, linik, südamik, sõnumik.

6. Tundmata põhisõnast: hunnik, nuustik, wistrik, wästriik, sõnnik.

§ 12. -**stikku** tuletab kogusõna, on ühendatud kahest liitest -sto ja -iffu. sto on Soome keeles harilik liide, tuletab kogunimesid: haawisto, koiwisto, kuusisto, saaristo, kalmisto; ka Eesti keele murretes: haawist, kõiwist, kuusist, kalmist. if-liitega ühendu-

ses saame: kuusistik, lepestik, wõsastik, kiwistik, järwestik, saarestik || mätastik, kungastik, kõrgustik || laewastik, sõnastik || uus sõna: maastik || tundmata põhijõnast: kuristik.

§ 13. -dikku, -ndikku, -pikku, -wikku, -rikku, -mikku, -tikku, kõik omardõhulised, tunduvad praeguses keeles kui iseseiswad tuletusliited, ei ole jeda aga mitte. Liide on -ikku ja selle eelne osa d, nd, p j. n. e. kuulub suuremas osas jia kuulumates sõnades põhijõna tüwisse. Minult wähestes tuletustes on korrapäraliste eeskujul d, nd ja teised nandid -iffu ette wähele wõetud, ilma kindla tähenduseta, nõnda et neid üksteisega wähetada wõib: wõsadiik, wõsandiik, wõsariik wõsastik ilma tähenduse wähetada.

-dikku: pimedik, libedik, lagedik (tüwi: pimeda, libeda, lageda) wabadik (tüwi: wabad-свободный: wabatmees, wabatriik). Rahesõlbiistest kergetest ei saa ik-sõnu hästi tuletada (kaks kaali tuleks kõrwuti teises silbis), seepärast pannakse eelmiste eeskujul d wähele: rägadiik, wõsadiik ja mõned teised (nõnda kui us-liite juures: kenadus, wanadus).

-ndikku: kolmandik, wiwendik, sajandik. nd kuulub tüwisse. — seljandik, roogendik (rookimiseft), põlendik, wõsandiik, wahendik, tasandik || kaswandik.

-mikku: Rahwasõna: „on neli miifu: kõrtsmik. habemik, raismik ja wedamik“. On miidugi enam: asemik, lademik-sõnumik ja t. weel. habemikus ja wedamikus kuulub m. tüwisse (wedam nagu kandam). raismik warem raiesmik (ehk raies, maast?) kõrtsmik on moonutatud kõrtsnikust.

-pikku: sarapik (sarap — sarapuu), kadapik korrapäraseft: kadakik, p f asemel, sest et sõnas juba kaks k-d on || kanarpik.

-wikku: tulewik, igawik, palawik || widewik kadawik—kadapik.

rikku: kõwerik, kumerik, kidurik, hämarik || loderik, jändrik, kadariik—kadapik.

tikku: põletik—põlendik, kaswatic—kaswandik.

§ 14. -nikku, omardõhuline, ei ole algupärane, on saamisest Wene liide никъ: работникъ j. t. tuletab isaaranis ammeti ja seisuse pidajate nimetusi nimesõnadest ja üfifuid ka tegu- ja määrasõnadest: kodanik, omanik, osanik, talunik, wolinik || aednik, kunstnik, nõunik, rentnik, wõlgnik, üürnik, mõisnik || kirjanik, mesinik, hued sõnad: wesinik, süsinik || ammetnik, kohtunik, || Uus sõna hapnik.

Tegusõnadest: elanik, asunik.

Määrasõnadest: wastanik, ratsanik, kõrwaniik.

Isaeralifud: saunik (mitte saunnik), haganik, kümnik || lihunik (u!) trahtersnik (wähele pandud s-ga).

§ 15. -kka (See-korra s-ga pifendatud: kas), laialdase tarwitusega

liide, tuletab nimesõnu ja omadussõnu nimesõnadeft ja omadussõnadeft ja kujukõlalift suuremalt jault wähendama ja üffikasja tähenduseft; ainult kahesilbistest.

Nimesõnad: elukas, tallukas, tatikas, sitikas (!), sarikas (warem sarwikas), sinikas, jõhwikas || narwakas, järwakas, harjukas.

Tundmata põhisõnaft: kajakas, rusikas, kurikas, wasikas, karukas, kaabakas.

Wõõrad sõnad: kasukas (кожухъ), kasakas, lusikas, harakas (сорока), tubakas, kuningas, pirukas.

Kujufa kõlaga: kārakas, mūrakas, plarakas, larakas, sārakas, sirakas, kõmakas, põmakas, sumakas, kahmakas, lõhmakas, latakas, patakas, torikas.

Omadussõnad nimesõnadeft tähendamad küllust: warakas, rahakas, kehakas, kõnekas, sõnakas, tujukas, tülikas, maukas, nimekas, ninakas, mahlakas, küürakas, kiusakas, riiakas, lubjakas, kaltsakas (a!) || hoolekas ja hoolikas.

Ühesilbistest: töökas.

Kontrah. e-sõnadeft üffitud: mõttekas, maitsekas.

Omadussõnad omadussõnadeft wähendama tähendusega: mustakas, pruunikas, wihakas || jämekas, kibekas, (türi: jämeda, kibeda) || walgekas.

Õfääralfult a-ga: lollakas, hallakas || lustakas, jutakas. ?

§ 16. **-ja** (See-lorras f-ga pifendatud: jas) tuletab omadussõnu omadussõnadeft wähendama tähendusega, nagu kaš-gi: mustjas, kibejas, ruskjas, wänkjas (wänge) walkjas || helkjas, haudjas || raudjas.

Tähendus: Tegijanimedeft s-lõpuga tuletatud üffikasjad elajas, kaswjas, jooksjas, õgijas, murdjas, kooljas ei tuulu fiia.

Tähendus: Tundmata põhisõnaft tuletatud sõnades waheldavad jas ja kas: jalajas — jalakas, kadajas — kadakas.

§ 17. **-nda** tuletab ainult üffitud: isand (esialgult=isa asemif), emand, pojand pojandi (i-ga=kašupoeg) tütrend-ndi (=kašutütar), soend soendi (suft-sõnaft), — kaswandik nd-ga on õeldud pojand eeskujul. — Sõsa-meieft sakslastele järele räägitud Issast on õeldud Issand.

§ 18. Praeguses keeles wäga sagedased us-sõnad on kolmesugust algupära:

1. us-omadussõnad: ilus, rõõmus; algfuju: -isa

2. tegusõnadeft ja nimesõnadeft kse-sõnad: katus, sõrmus; algfuju: u+kse

3. omaduse nimed: kõrgus, suurus; algfuju: ude.

us-omadussõnad on tuletatud u-tüwidest -isa-lõpuga: ilu+isa=ilusa, rõõmu+isa=rõõmusa; tähendus: ilurikas, rõõmurikas. Soome keeles: iloisa, riemoisa.

terged: ilus, nägus, tulus, lõbus, edus, magus, jagus, mõjus, mõnus, walus.

rašked: hõlbus, moodus, soodus (sood=fäif: oma soodu), hoogus, rõõmus, wõimus, hirmus, jõudus, aus, kuulus (nimesõnast kuulu, mis tuleb ette sõnas kuulujutt). — Mõned üffikud i, a, e-ga: tähtiz, õnnis, armas (esialgult kontraheeritu: wanaš keeles: jelle arma, need armad), hoolas, woolas, walwas, hoo-gas ja hoogus, õõnes.

Tä h e n d u s: Tähenduse ja fuju poolest us-omadussõnaga ühte lan-geb kahefilbiste tugewaastmeline Seešolemise lorb: lakkus ufs, rakkus lääb raagus mets, aukus filmab, küürus selg, söötis maa (aga: maa on söödis). Et on need iseäralikud Seešolemise lorrad oma tugewaastmelise fuju saa-nudgi ärašegamijest us-omadussõnaga? Sest need on esialgut tugewaastme-lised ka See-lorras ja Seda-lorras.

§ 19. -urso. U. Derverbaalsed (=tegušõnast tuletatud) ufše-šõnad on õiguse pärašt denominaalsed (nimesõnast tuletatud), sest nad on tuletatud derverbaalsetest u-šõnadest fše-liitega: seismisest on üel-dud nimesõna: seis seisu ja sellešt fše-liitega: seisis seiskse; kiitma: kiit kiidu: kiidus kiidukse; esialgne lõikaama: lõikuu: lõikus lõikuukse, Praeguses keeles aga tundub ukse ühine ifesei-few liide olema, mis sünnitab järgmistest tüwidest:

a. kahefilbistest rašketest a- e-šõnadest: katus, matus, pettus, teadus, needus, säädus, leidus, nõidus, kiidus, kiitus, laidus, laitus, niidus, toidus, kartus, kostus, mõistus, seisis, tunnus, langus || i-ga: kütis, petis.

b. kahefilbistest rašketest i, u-šõnadest ainult wähešed: märkus, sundus, hulgas, juhus || mitte-täielikud: ripukses, tursukses, uinukses, katsuksel. Mõnda ka ühefilbistest: pookses,

Pane tähele: kolmesilbised ufše-šõnad, kui nad tegunimed on mõttelise (abštraht) tähendusega, on tugewaastmelised ja dešlineeritakse f-ga ifeliigiste järel, kui aga ašjanimed ašjalise (konkreet) tähendusega, siis kõrgeastmelised ja dešlineeritakse kš-ga kolmesil-biste järel: katus—katukse—katuksid, pettus—pettuse—pet-tusi; teadus tugewaastmeline tähendab teadmine, teadus nõrga-astmeline—šõnum j. n. e. Piiri tõmmata on šiin aga raške ja praegune keel lubab ka nõrgaastmelišt f-ga dešlineerida: need pe-tised, toidused j. n. e.

c. kontraheeritustest tugewaastmelised, dešlin. f-ga Ššeliigi järel: tõmbus, kordus, algus, hiilgas, kargas, puhkus, kihlus, mää-rus, ketrus, waatus, ootus, wältus, walwus.

Ššeäralikult ta-šõnadega ärašegamijest: hakatus (nagu: lõpe-tus), hukatus.

Et oma tugewaastmelišt fuju häšti tuntamašš teha kõwenda-wad mõned šita kuuluwad šõnad oma tüwi t-ga: kaebus—kaeb-

tus, kôlbus—kôlbtus, põlgus—põlgtus, ? (nõnda kui argus—argtus).

Buudulifud ja isääralikult f-ga: korjukses, ei taha teiste kerjuksel olla.

d. kolmesilbistest tugemaastmelised, deffineerivad f-ga f-selliigi järel:

le: õmblus, maadlus, wõrdlus, kaklus, taplus, wõitlus, kahtlus, ütlus.

ta: kuiwatus, äratus, laulatus, teutus, armastus, ahastus, alandus, pahandus, äpardus, kummardus.

tse: igatsus, kahetsus

le ferge: kônelus, jagelus, tõrelus.

ne ja se-sõnadest tuletusi ei ole.

Abstrakt tähendusega us-sõnade kõrwal on jagedašte konfreet tähendusega is-sõnad:

pettus—petis.

keedus—keedis.

hirmutus—hirmutis.

jahwatus—jahwatis.

täidis.

säädis.

leidus—leidis.

püis.

e. kahesilbistest fergelest wahelapandud d-ga: haridus, sigidus, kogudus, lubadus, püsidus, segadus || n-õlõndusega: lisandus, awandus, rabandus || uus sõna: teos, weis (warem wedis), püüksed.

§ 20. B. Denominaalsed us-sõnad tähendawad üfifkasju, mis põhisõnaga kudagi ühenduses on; tuletatakse kahesilbistest:

jalus, kaelus, kannus, sõrmus, paelus, silmus, rinnus, warrus (kääwars=sõnast) || tulused.

i-ga: emis, metsis, käiksed (See-tord käis warem kädis) sääriksed,

Omadussõnadest ja määrasõnadest: küpsis, uudis (! peaks olema kuda? uuus!) päälis, ümbrus, wastus (haagi wastus) || kümnnus ehk kümnnis, mitte: kümnes.

Süa kuuluwad ka: a. muš-sõnad, tuletatud ma-infinitiivist: wõimus (=wõim) küsimus, tundmus, juhtumus, nägemus, tüdimus, wäsimus, loomus || pettumus, harjumus.

b. muš-sõnad wa-les-sõnast: tegewus, tehtawus, nähtawus, salliwus, jäädawus, elawus, päriwus, kaduwus.

c. tuš-sõnad tud-les-sõnast: nähtus, saadus, kingitus, muudatus (a!) || aktiivse tähendusega: kiusatus || kiitus (warem kiidetus?) saatus (warem saadetus?)

fse-šõnad a-ga: jalas, harjas, teras, oras (ora-šõnast), tõrwas.
fse-šõnad, mis maštastikust sugulust tähendamad: wennaksed,
õeksed, käliksed, omaksed.

fse-šõnad tundmata põhjõnast: linnaksed, wares, nõges, jä-
nes, ilwes, keris, künnis, mardus, lõhmus, soomus, wammus,
suurus.

Omaduse nimed.

§ 21. -ude tuletab omaduse nimesid peaaegu kõigist omadusšõ-
nadeft. Lide-ude on tüwitujust ifeliigi d-šõna ja deklinerib nagu
uus:

fse kõrgus (warem kõrgesus warem kõrgewidi warem kõrgewide).
felle kõrgu (warem kõrgue warem kõrgewiden).

feda kõrgut (warem kõrgewidet).

neid kõrgusi (warem kõrgewidia).

neis kõrgusis (warem kõrgewidis).

Wanemas feeles weel feda kõrgut, õigut (ilma f-ta), praegu
weel kõrgutasa, fuš kõrgut Seda-tõrda on. Praeguses feeles on
deklination ühtlaseks tehtud: kõik forrad tüwitujust use.

Ühesilbistest: priius || trundus ja headus wahelepandud d-ga.

Rahesilbised ferged: wanus, kõik teised wahele pandud d-ga:
wanadus, kenadus, wagadus, kõwadus, südidus, pühadus.

Rahesilbised rasfed: pikkus, laius, soojus, külmus, tarkus,
kurjus, nõrkus, nõtrus, kehwas || jälkus, juhmus, halpus, san-
tus || waljus, roppus, paksus.

Et tugewaastmelist fiju kindlamine fuuldawale tuua, fõwenda-
tasse wahenanti t-ga: halbus—halb^tus, kurbus—kurb^tus, ar-
gus—arg^tus.

Ifeliigilistest: tõsidus (ootafime) tõdedus || suurus, noorus,
täius (ootafime täidus), uudus (nii! mitte uus^u ega uudsus),
ühtus^q (riigiühtus).

Tähendus: Omaduse nimesid tuleb ette fa nimesõnadeft, nendest mis
omadusšõnast tarwitataffe: koerus, sõprus, narrus, kelmus, wendus (nii!
mitte wendlus ega wennaus).

Kontraheeritustest: haigus, julgus, kaugus, kõrgus, raskus,
pehmus, kainus, kiirus || rikkus, puhtus, ärdus, kitsus || rahwas.

Kontrah. is-šõnadeft wahele pandud d-ga: kallidus, kaunidus,
tarwidus.

Kolmesilbistest fergetest: pimedus, kibedus, toredus, ägedus,
sagedus j. n. e.

agarus, kõwerus, wägewus, palawus, kawalus, rumalus,
enamus, paremus, ilusus, lõbusus, mehirus j. n. e.

raskestest: waprus, kindlus, tähtsus, kuulsus, armsus,
rõõmsus.

Jääwad järele:

1. Omarõhulise if-liitega sõnad, j. o. if- ja rif-sõnad: mõistlik, ammetlik, konarik, kõwerik; neist omaduse ei ütelda, sest mõistlikkus, ammetlikkus, konarikkus tundub teelele wõõras.

2. omarõhulise ne-liitega sõnad, j. o. line—, lane—, mine—, j. t. farnased sõnad: tarwiline, aukline, elajaline, igawene, ümmargune, ajutine, haiglane, äärmine, tagumine, pisikene j. t. Neist omaduse nimesid ei ole, sest armulus, igawesus, ümmargusus j. n. e. tunduwad wõõrad.

Marif joowitab line-sõnadeft tarwitada -lisw: hulgalisw, alalisw, armulisw.

Mõned neist pifa liitega sõnadeft junnitawad omaduse nime põhijõnast ehk muidu lühendatult: pisikene—pisidus, lühikene—lühidus, wäikene—wäikus, ligidane—ligidus, lähedane—lähedus, haruldane—haruldus, sugulane—sugulus, enamlane—enamlus, wäiklane—wäikus, haiglane—haigus || äärmine—äärmus, wälimine—wälimus, ülemine—ülemus || wäsind annab wäsimus, ilus—iludus.

Lühendus: Mõne abstraktise us-sõna kõrwas on konkreetne is-sõna nõrgaastmeline: uudus—uudis, täius—täidis, küpsus—küpsis, nagu hirmutus—hirmutis.

§ 22. -likku wäga laialise tarwitusega, tuletab omaduse sõnu kõigist sõneõjadesft; jaamisest mitte algupärane, seesamaa mis Saksa liib freundlich.

Nimesõnadeft ühejõulibistest walmis sõnu ei ole.

Rahejõulibistest fergetest: kasulik, emalik, lihulik, rahulik, jänulik, tululik, sõjalik, pidulik, õelik, uudishimulik, ajaloolik.

Rahejõulb. rasked tuletawad imelikul wiisil mõned tugewast, mõned nõrgast tüwifujust. Tugewast: nurklik, järklik, piinlik, okslik, arstlik, wüerstlik, piltlik, riiklik, filmapilklik, seltskondlik, õigeusklik || usklik ei tuulu ftia.

Nõrgast: õnnelik, korralik, lõpulik, waenulik, ilmalik, sõbralik, ajalik, rõõmulik, kohalik, sihulik, asjalik, põhjalik, kahjulik, aulik, muinasjutulik.

Sfestigest: || tõelik || hooelik, keelelik, mehelik, lapselik, täielik, naiselik.

Kontraheerituteft: imelik, murelik, walelik || andelik, murdelik, tarbelik, ehtelik || rahwalik, taewalik, okkalik, põrgulik || isääralikult lühendatud: mätlik, künklik, warglik.

Kolmejõulibistest: Tüwi lõpufaal mõnedes kaub, mõnedes püüß.

Kerged: paganlik, südamluk, kuninglik, paberlik, kuratlik, kiriklik || sulaselik, hobuselik, isandalik, uulitsalik, raamatulik, tüdrukulik, mõrtsukalik, ammetlik, elajalik, õpetajalik, sügiselik || jumalik (täiemast jumalalik).

Rašted: meisterlik, keiserlik, ketserlik || junkruklik, inglilik, astmelik || rüütlik (täiemast rüütlik).

uſſõnadest: sääduſlik, ſunduslik, wooruslik, hariduslik, parajuslik.

Omaduſſõnadest, wähendama tähendusega: arglik, kurblik, noorelik, piklik, täelik, suurelik || wäiklik, haiglik.

Teguſõnadest. Kergetest ainult iſeltigilistest mõned üſſitud: surelik, waſtutulelik, waſtupanelik, uuſ sõna tegelik || häbelik.

Raſtetest, lõpukaali kadumiseega: leplik, mõistlik, petlik, püüdlik, sündlik, tahtlik, tundlik, waſtuwõtlik, järelandlik, pahatahtlik, usklik, sõnakuulelik (piſendatud korrapäraliſuſt sõnakuullik).

Kolmeſilbistest: õpetlik, kannatlik.

Kontraheerituteſt üſſitud: kaeblik, kiuslik, põlglik.

Œeäraliſtu lühendusega: inimlik, kodanlik, enamlik || loogilik, matemaatilik, füüsilik, keemilik, harmoonilik (mitte loogikaalik, keemiaalik).

§ 23. -ise (See=ford—ne) on wäga laiialdane tarwitusega, ſünnitab omaduſſõna kõigist nimeſõnadest, ka määraſõnadest ja aſeſõnadest. *Hurt* on ne-ſõnade üle eriuurimise kirjutanud, oma dokto-riſirja: „Die eſniſchen Nomina auf =ne purum“. *Hurt* ſaab ne-ſõnu tähenduse poolest kuus liiki:

1. ne conſtandi, ne-ſõna tähendab olemiſt ehk tehtud olemiſt miſki aineſt: willane, riie, pihlakane kepp, tammine wäraw, paberine, siidine, luune, nahkne.

2. ne inhaerentiae, ne-ſõna tähendab miſki aſja külleſolemiſt, miſki aſja ühenduseſolemiſt teiſega: lumine kuub, werine läſt, porine rataſ, higine, jahune, tolmune, wesine leib, mägine maa, wigane, karwane j. t.

3. ne menſurae, ne-ſõna tähendab mõõtu: aastane lapſ, nädalane, tolline, küünrane, wakane, tündrine, toobine, naelane, margane, Jaani pikkune, suurune, wanune, kõrgune, laiune, jämedune, hinnane.

4. ne generiſ, ne-ſõna tähendab ſugu, liiki, tõugu: isane, mehine, maine, kohane terane || määraſõnadest: lahtine, kinnine, ratkine, waſtane, ajutine, alatine, warane, waſtaſtikune, otsekohene.

5. ne loci vel temporis, ne-ſõna tähendab paika ehk aegamaa-alune, lõunapoolne, meſſatagune, mägedewahene, hommi-kune, jõulune, kewadine, eſmaſpäewane, Jaanipäewane || määraſõnadest: siitne, sealne, siinne, eilne, hommine, tänawune, enemuistne.

6. ne deminutivum, ne ſõna tähendab wähendamiſt, ainult omaduſſõnadest Lõunaeſti keeleſ: kehwane (=kehwapoolne), ki-

durine, lahjane, rummalane (temal oli üks natufene rumalane poeg).

See liigitus on ainult ülemaatuse hõlbus, kindlat mahet neil liigidel ei ole. Üleüldiselt võib öelda, et ne tähendab kahe asja ühesolemist. Mis moodi see ühesolemine on, seda määrab iga-fordne asjade iseloom: aganane köis (aganast tehtud), aganane leib (aganaid seffa pandud), aganane kuub (aganad juhtumisi kül-les), sasine jutt. tuline ora, tuline käsi, tuline hobune, (=tu-lise loomuga h.) takune kott—mudane kott—wakane kott—uksetagune kott—täna hommikune fott—poolpidune kott.

§ 24. ne-sõnade tuletamine kuju poolest.

Algusõna tüvi otsa pannakse liide -ise (See-korras -ine). i on esimeses silbis ja murreti ka kolmandas silbis (see tähendab rõhu-likes silpides) püfinud, muidu kadunud: maine, murretes: näda-laine, kadakaine.

Ühesilbistest: maine, jäine, luine, puine, soine, öine || wõine, koine || harmoniine.

Rahesilbistest fergetest: tubane, ridane, wigane, pidune, pra-gune, hagune, pigine, higinne || tinane, ilane, terane, wihane, porine, sasine, kiwine, sinine, janune, jahune, pajune || e-õna-des i-ga: tõbine, mägine, nõgine, sawine, suwine, nimine.

Rahesilbistest rasketest ei ole tuletus ühtlane, ühed sünnitawad tüwi tugemaastmesest kujust kas lõpukaali pühimisega ehk kadumi-tega, teised sünnitawad nõrgaastmelisest kujust; sagedaste kaks ja kolm kuju kõrwuti ilma kindla tähenduse waheta:

tuhkne	tuhkane	tuhane
(tuiskne)	tuiskune	tuisune
lepne		lepne
haabne	haabane	(haawane)
	mändine	
	kuuskine	
kaskne	kaskine	
waskne	waskine	
wilne		willane
miimne		miimane
	nälgane	näljane
kuldne	kuldane	
		soolane
		aurune
		heinane
		pudrune
		odrane
		rihmane

kolmekordne

neljajalgne
kangekaelne

seitsmejalane

kolmemargane
toobine

tammine

i-sõnadest iseäralikult: tühine || nõnda ka määrasõnad hiline.
w-sõnadest: tõrwane, karwane ja karune, arwune ja arune ||
põline (täiemalt põlwine, e-sõnad esialgult i-ga, nagu ka See-for-
ras juba põli warem põlwi).

Sfeliigilistest, fergetest: tuline, lumine, unine, werine || tö-
sine, wesine, süsine.

raštetest: tuulne (ja tuuline) poolemeelne, siitpoolne, aia-
äärne || miiene, kuuene, südametäiene sõna.

Kolmesilbistest, fergetest: nädalane, kalewine, kanepine, lõuen-
dine, raamatune, sõnnikune || hõbedane, sagedane, pihlakane,
ohakane, teraksene.

raštetest: taigane, ankrune, astmene, wahtrane.

§ 25. Iseäralikud on omaduse-nimelised us-sõnad: p ikkus an-
siab mitte pikkusene waid pikkune, sest esialgne kaju oli pikku-
dene, kust d korrapäralikult kaub ja nõnda saab korrapäralikult:
pikku ne—pikkuune—pikkune. (Nõnda kui walgeda—walge).
Nõnda kõigist teistest omaduse nimedest üeldud ne-sõnad, kui nad
wõrdlewat mõõtu tähendawad: laiune, wanune, sügawune, kau-
gune, kallidune, rasune, tarkune, rikkune.

Kontraheerituteft: riidene, kolmekõitene, kastene, roostene ||
heldene || taewane, õrkane || aastane, reedene.

Pärisnimelistest: härrane, Maiene, Marine.

Mõnes sõnas on tähenduse wähe olemas kahesilbiste tugewaast-
meliste ja nõrgaastmeliste ne-sõnade juures:

tubane rahwas—kahetoane forter.

neljajalgne elajas—seitsmejalane sülb.

kangekaelne—kange-kaelane (see kellel praegu juhtumisi kange
kael on).

Tugewaastmeline tundub esialgne ja walmis sõna, nõrgaastme-
line on sünnitus jeksamaks korraks ja tarwitatakse iseäranis siis
kui põhisõna tarwiliku lihandusega ligemalt määratud on: elajal on
ifta neli jalga, süllas võib olla seitse, võib ka kuus jalga olla.

Seesama wähe on ka kahesilbistes e-sõnades ja ühesilbistes:
i-lised kujud on esialgsed, walmis sõnad, i-tumad on sünnitatud
jeksamaks korraks: werine—walgewerene, külmawerene, unine—
raskeunene, surmaunene, tuline—sütetulene, küünlatulene, tö-
bine—soojatõbene, wesine—soojaweeene loputus, üksluine—elewandi-
luune.

On ne-sõnu ka mitmearvu tüüpi: hädine terwis, pilwine taemas, lapsine pere, lehmine kari, silmine, ohakine, Nelipühine || Üks sõna ka d-mitmearvust: pühadene.

Nimesõnu ne-lõpuliisi ei ole palju: naine, sulane, hobune, rebane, tihane, kärbane, pikne, kõik tundmata põhitüüpi.

§ 26. Peale puhta ne tuleb tähele panna ühendatud ne, kus ne ühtlaseks liiteks ühte on kavanud teiste liidete ja lõppudega: -line, -lane, -ldane, -kene, -mine; kõik omarõhulised; deklinatsioonis iseligi liitüüpid.

-line on saanud adessiivi (juuresõlemise forra) lõpust lla ja ise (ine) ühendusest: tööline=tööl+ine, laadaline=laadal+ine. Väga rohkestes tarvitataw liide, tuletab kõigist tüüpiühtidest.

a. Nimesõnad: weskiline, laadaline, kirikuline, Tartuline (tes Tartu teel on; lahus hoida tartlane), reheline, heinaline, marjuline, külaline, pulmaline, jaanituleline, rahwapiduline || palgaline, moonaline, päewaline ehk päiwiline || põrguline.

b. Omadussõnad: triibuline, sõmiline, keeruline, mustajuukse-line, kõrgehinnaline, kolmetoobiline, toobiline, wiimargaline, hinnaline, margaline, andeline, waewaline, warjuline, suusõnaline, sõnaline, silmapilguline, himuline, mureline || rahaline küsimus, kehaline iludus, keeleline segadus.

line-sõnade üle on Hurt pikema seletuse kirjutanud. Hurt tahis selle kirjutusega iseäranis kahe wea eest hoiatada line-sõnade tarvituses:

1. line-lõpp ei tohi seisma tulla nandi otja, waid iffa kaali otja, sest adessiivi I jo seisab iffa kaali järel; seega mitte kirikline waid kirikuline ehk kiriklik, mitte kõbline waid kõlwuline ehk kõblik, mitte teadusline, waid teaduseline ehk teaduslik, mitte kirjandusline, majandusline, erakondline j. n. e. ka mitte aukline, künkline, wiitline, kuigi neid sõnu rahwameel ülediselt nõnda räägib.

2. line-sõnu ei tohi tuletada tegusõnadest: mitte, nagu sel ajal sagedaste kirjutati tegeline, häbeline, tundline, püüeline, hoidline, kannatline, heatahtline j. n. e. waid tegelik j. n. e.

Waiakiku seletuse line- ja liit-küsimusest on kirjutanud Nawi. Nawi leiab nende nii lähedute line- ja liit-sõnade tähenduslikuks waheteks, et keel püüab „liigilises ja kuuluwuslikus tähenduses line tarvitada, kuna laadilises, omaduslikus tähenduses pigemini liit wõib esineda“: naisterahwalik iseloom, ilu, kawalus s. o. naisterahwataoline, naisterahwale omane iseloom, aga naisterahwawahlised tutwused, s. o. tutwused naisterahwastega; rahwalik keel, aga riigi rahwaline rohkus. Teised näitawad: kutseline haridus, kõlaline inetus, keeleline küsimus, rahaline seisuford, kehaline iludus, rewolutsioniline liikumine, riideline fate aga pühalik tunne, pidulik tuju, taewalik ilu, wennalik arm, mehelik, neiulik, lapselik, kannatajalik.

§ 27. **-lane** on ühendus ne-st ja la-liitest, mis paiga nimesid sünnitab ja praegu ainult veel kohanimeses sagedaste ette tuleb, nagu Karula=karu asukoht, tundmata põhijõnast: Wigala, Haljala, Rapla, mütoloogiline toonela=Toone riif.

a. Nimesõnad: rootslane (=Rootsila elanik), soomlane, wene-lane, tartlane, järwlane, saarlane, randlane, kogukondlane, oma-maalane, muulane || teiste järel, pilgates: mustlane || seltslane, wõlglane, sugulane || mesilane, kusilane, porilane, kihulane, rusklane. Minult kahesilbisest; iseäralikult süüdlane, fuš põhijõna ta kahesilbisetaolisest tehtud. tallinlane, japaanlane ei tunda kee-lele omased. — **-lane**-sõnadel on nõrk halwaksipanemise maik.

b. Omadussõnad, wähendawa tähendusega, ainult da-adjektivi-dest rasketest: haiglane, kerglane, õiglane.

§ 28. **-ldane** on ne ühendus kaasuje lõpu lta-ga: laialdane=laialta+ine, täh. laialt käim.

pikaldane, laialdane, läheldane, nimeldane, üksildane, war-juldane, küllaldane, liialdane, wäheldane, kõrwaldane || wanad-lane=wanaldane ümber jäetud ld-ga.

§ 29. **-kene** on ne ühendus wähendawa liite ka-ga, esialgne fuju -kaine, Soome keeles ainokainen, nuorukainen.

a. Nimesõnad, wähendawa tähendusega: isakene, kanakene, käekene, saarekene, peakene, hobusekene, inimesekene || tema-kene, minakene. Iseäralikult meelituse tähendusest muudamad kahesilbised a- e-sõnad lõpugaali u-ks, i-ks: pojakene—pojukene, wennakene—wennikene, lapsukene, palukene, marjukene.

b. Omadussõnad: kehwakene ja kehwukene, wäetikene, peenekene ja peenikene, rumalakene, heakene || wanakene on jaa-nud nimesõna tähenduse. — Minult tene-lõpuga: lühikene, õhu-kene, pisikene, wäikene.

Tähendus: tene-sõnades mõib See-torras lõpusilp ne ära jääda peenike, emake, waeseke.

Saamisest seesama liide on liide -gune niisugustes sõnades kui ümmargune, pikergune, lopergune, Soome keeles ymmyrkäinen.

§ 30. **-mine** on ne ühendus esialgse superlatiivi liite impa-ga: äärimpa (=kõige äärses)+ine=äärimmäine annab ääremmaine annab äärmine.

alumine, tagumine, ülemine, keskmine, otsmine, sisemine, wälimine, pealmine, järgmine || kirjakeel kirjutab ühes sõnas ise-äralikul wiisil e-ga: esimene, Tartu keele järel.

Tegusõnade tuletus.

TRÜ Raamatukogu

§ 31. Tegusõnu sünnitatakse kõige pealt wäga juurel hulga-otsekohe loodushäältest ilma tuntawa tuletusliiteta. Niisugused fu-jušõlalised tegusõnu on iseäranis rohkest kahesilbisid raskeid n- ja

i-šõnu, kergeid on vähem. Näituseks saame u-šõnu wahenandi ff-ga järgmised: lühitese tüwifaaliga:

t-ga: tuksun, tiksun.

p-ga: põksun.

l-ga: laksun, loksun, luksun, lõksun.

r-ga: raksun, räksun.

n-ga: naksun, nõksun, näksun.

pr-ga: praksun, präksun.

pl-ga: plaksun.

pifa tüwifaaliga: kiiksun, kääksun, naaksun, nuuksun, waaksun, kraaksun, krooksun, krääksun, praaksun, präaksun || säuksun, kräuksun piuksun, tiuksun, niuksun, kriuksun ja weel teisi, mis mitte nii üleüldiselt tuntud ei ole.

i-šõnad ff-ga: koxsin, keksin, puksin, täksin, näksin,

ps annab: u-šõnad: kopsun, kõpsun, lopsun, ropsun, wopsun, krapsun, kropsun, klõpsun.

i-šõnad: kopsin, kepsin, ropsin, napsin, sopsin, säpsin, wopsin.

ts annab: u-šõnad: potsun, tatsun, totsun, tutsun, latsun; matsun, mutsun, mütsun, nuutsun.

i-šõnad: sutsin, kratsin (?)

Kui neile wahenantidele häälikuid juure lisame, siis saame uued wahenandid, r-ga: rfs, rps, rts, l-g: lfs, lps, lts, n-ga: nfs, nps, nts ja kõigi nendega jälle uusi kujutõlalisi u-šõnu, ja i-šõnu, mõnega rohkem, mõnega vähem; mõnega, nagu rfs-ga, ei saa ülepea mitte. Näituseks rfs-ga ja u-ga saame: kärtsun, tortsun, turtsun, tärtsun, lartsun, lortsun, lurtsun, lürtsun, lürtsun, murtsun, sortsun, surtsun, särtsun, wurtsun, klirtsun, klärtsun, plartsun, plortsun, plurtsun, plirtsun, plärtsun — mps-ga ja i-ga: kõmpsin, lampsin, lompsin, lõmpsin, limpsin, sompsin, jampsin.

Kui siia juure weel wõtta teised wahenandid ja nendega õeldud kujutõlalised, siis saab niisugusid šõnu nähtawaste ofjata palju. Nimetame mõned üfifud läbijegamine: wingun, kõmbin, longin, nūgin, mugin, koban, mudin, rādin, nirun, tirin, norin, so nin, nosin, sähwin, krahman, torgin, ahin j. n. e.

Tāhenduses on u-šõnade ja i-šõnade wahel üleüldine wah: u-šõnad tāhendawad iseenešest sündiwat loodushāält, i-šõnad selle hāäle meelega tegemišt: kopsun—kopsin, potsun—potsin, näksun—näksin j. t.

Mõned neist šõnadešt on juba mõttelise tāhenduse saanud: rebin, sõdin (?), sorin, nārin (?), hulun, torgin, kōhin, nūhin, õgin.

§ 32. Ilma tuntawa tuletusliiteta on tegusõnu õeldud ka mõtelise tähendusjega nime- ja omadussõnadest:

i-ga: sõdin (i) nõörin, wiilin, notin, lapin, kitin, lakin, sandin, korgin, koorin, soonin, joonin, juurin.

u-sõnad: wagun, sammun, tilgun, kirnun, nõelun, sõelun.
B. T. selgin, walmin, sirgun, wõsun, tolmun ei kuulu siia, on enesefohased.

§ 33. a-sõnu, mis siia kuuluvad, on rohkesti; käiwad kontraheeritute järel ja nende tuletusliiteks tuleb armata -ada:

awan, sinan, punan, tiban, jagan, sõnan, tinan (=tinutan)
|| kuiwan, mustan (faks tähendus: teen mustaks ja paistan must), auran, surman, tolman, tossan, tuulan, kuldan, kardan, muldan, raswan, soolan, tahman, tõrwan, luiskan, nõelan (wrbl. nõelun), rooskan, malkan, silman, sahkan, wäntan, lõugan.

e-ga: nõrken, katken, lõhken.

Mitmeawu tüwist: munen, poegin, naelun.

§ 34. -no tuletab tegusõnu tegusõnadest ja nimesõnadest, mis tähendawad üleminekut miski seisuforda; põhisõna ei ole keeles mitte iffa üleüldiselt tarmitatam.

Tegusõnadest: häbenen, arunen ja argnen, harenen, lagunen, kahanen, ligunen, janunen, põgenen (pagema), mädanen, tüdinen, signen, ununen, lahkenen || targenen (tundmata põhisõnast), selgineb.

Nimesõnadest: wananen, wähenen, idanen, edenen (esi) pahanen, kodunen, paranen, suurenen, laienen, pikenen, soenen (soojenen), tühenen || da-adjektiivid kerged kaitawad d ära: lähenen, jahenen, tihenen, murenen, muhenen || da-adjektiivid raskest püsiwa teise silbi kaaliga: walgenen, õigenen.

Wanemas keeles on tarwitusel olnud kõnewiisi sünnitaja ne potentiaalse ehk wõimalikuks panema tähendusjega. Rahwalaulus weel sagedaste: saaneb=ehk saab, kuulunukse=füll kuulub, mis sest tammest tehtanekse=füll tehakse.

§ 35. -ise tuletab rohkel armul kujufõlaks; kõit kerged. Wähenandi r-ga näituseks järgmised:

ürisen, irisen, õrisen, ürisen || korisen, kurisen, kirisen, kärisen || parisen, põrisen, pirisen, põrisen || torisen, tärisen, larisen, lorisen || narisen, norisen, nurisen, nõrisen, nirisen || mürisen || sorisen, surisen, sirisen, särisen || jorisen || warisen, würisen, wirisen, wärisen || klirisen || plarisen, plirisen, plärisen.

nõnda ka teiste wähenantidega, ühega enam, teisega vähem, g-ga, b-ga, d-ga, s-ga j. n. e. j-ga ei ole, n-ga üleüldiselt tuntud ainult üks sõna: inisen. Doome näitused läbisegamine:

kahisen, kohisen, kihisen, kähisen, mühisen, suhisen || kubi-

sen, wabisen, kribisen || udisen, lôdisen || ägisen, rögisen, pragi-
sen || kolisen, mölisen || kumisen, tümisen || wihisen j. n. e.

Möttelise tähenduse on saanud: wärisen, nurisen, warisen.

Kas loodushäl heledam ehk tumedam, seda annab tunda sõna
tüvitaal: i tähendab kõige peenemat, o ja u kõige jämedamat
häält, teised kaalid wahpealseid hääli igauks oma isewärwiga:

kilisen, kelisen, kolisen || kribisen, krõbisen, krobisen || irisen,
ärisen, õrisen, urisen.

§ 36. -ise-sõnadega kõrwuti on neistsamadest kujufõla tüwidest
a-sõnad tähendatud (intensiiv) tähendusega: kohisen—kohan, ko-
ban, raban, sibän, pragan, progan, plagan, sagan, sogan, ko-
lan, piran, plaran, pläran, nuran, joran, wuran, kõman, mõ-
ned neist juba enam möttelise tähendusega. Misfugused?

Mõnel ise-sõnal on kõrwuti lühem sõna iga: kõhin, kobin,
rebin, klobin, mudin, õgin, mugin, norin, uosin, posin,
nõsin, lähewad tähenduses ise-sõnadest lahku: tähendawad loodus-
hälle meelega tegemist: kõhiseb—kõhib, posiseb—posib. Lange-
wad ühte § 31 nimetud sõnadega.

Kujufõlalised on huwitawad selle poolest, et siin keel sõnu nagu
eimidaagist wõtab.

§ 37. -le tuletab tegusõnu tegusõnadest ja nimesõnadest kor-
duma (frequentatiivse) ja wastastikuse (retsiptse) tegewuse tähendusega:
heitlen—heidan mitu korda, purelewad—üks pureb teist.
Kuju poolest on le-sõnad kolmesilbised (terged ja raskest), mõned
wähesed ka iseliigi liittüwid, (mis aga armastawad kahesilbiste jä-
rel käia: awateleda, awatelenud j. n. e.)

Tegusõnadest korduma tähendusega: lendlen, wehklen, kään-
len, sõimlen, wisklen, heitlen, kiitlen, mõtlen (mõõtmisest),
kõmpelen (Saksa keelest kämpfen), aelen (ajamisest) || karglen ||
imetelen, imestelen, kurjustelen, suurustelen, awatelen, uus sõna
esitelen || suudlen warem suutelen (suutamisest) || ähwardelen.

wastastikuse tegewuse tähendusega: purelen, kisklen, taplen,
kaklen (kakkumisest), pusklen.

Nimesõnadest: kõnelen, hädalen, kogelen, jagelen, riidlen,
wõrdlen (wõrs) looklen, laisklen, wõitlen, sõitlen (sõitmisest,
mis tähendab esialgult sõla tegemist) kauplen, waewlen, wihtlen,
ütlen (jutt).

kujufõlalised: rabelen, nägelen, siplen, suplen.

tundmata põhitüwist: tõrelen, õmbelen, hooplen, waidlen,
maadlen, naaklen.

§ 38. -ta, omarõhuline, sünnitab kõige pealt teetamise sõnu te-
gusõnadest (teetan tegemisest, nagu kautan kadumisest, tähendab
tegetama panemisest).

Ühesilbisest: käitan, müütan.

Kahefilbistest tergetest: elatan, põletan, imetan, asutan, kulutan, sobitan || kautan, piatan, põetan, luetan, puetan (pudemisest), puetan (pugemisest) || suretan (tähendusest iseäraliselt: lasen surra, walwan suremist, nõnda ka põetan=lasen põdeda, walwan põdemist).

raštetest i-, u-šonadest: lehwitan, tantsitan, kõnnitan, mängitan, riputan, kukutan, uputan, kiigutan, fujufõlalistest: laxsutan, kompsutan, kõlgutan, mürtsutan.

Tähen d u s: Fujufõlalistest i-šonadest ei mõi teetawist olla, sest need tähendawad meelega tegemist.

Kahefilb. a. šonadest raštetest on ainult üks šona: laulatan ja uued: annetan, hoiatan, teatan; e-šonadest: küpsetan, lõpetan ja iseseiswad (mis mitte enam kui teetufid ei tunda): päästan, tõstan (warem tõusetan).

Kolmešilbistest ainult ne-šonadest ja ise-šonadest: parandan, alandan, edendan, kohendan, kahandan, soendan, ühendan, ülen dan || helistan, kelistan, müristan, ragistan j. n. e. || ilma et ne-šona üleüldiselt tarwitatud oleks: kergendan, kitsendan, wärskendan.

Enesefõhastest: arutan (argumisest) alutan, jahutan, lahutan, niisutan, painutan, puudutan, sirutan, uinutan || kergitan, selitan, sütitan, tekitan || kõrwetan.

Tähen d u s: Enesefõhased peatsid õiguse pärast ka teetamises tugewas astmes olema (sest teine šilp on ešalgult lahtine: arguutan), aga et teised ta-šonad kõik nõrgaastmelised on (šõwa t teeb šilbi kinniseks, siis on teiste mõjul ka enesefõhaste teetamised nõrgaastmeliseks taibunud.

Kontraheeritustest: arwatan, aratan; hüpitan, ei tule mitte hüppamisest, waid oletatavatest hüppimisest.

Šiseiswaks saanud teetamised:

1. ühešilbistest: joodan, söödan, keedan, saadan ja lühendatud kaaliga: jätan, käimad kahešilbiste järel, sest liide ta on, teise šilpi šattudes, rõhutuks saanud; faks šona fiišti rõhulise ta-ga: kaitama ja müütama.

2. üššitud: näitan (nägitan), kütan (küdetan), päästan, tõstan (tõusetan), wiidan (wiiwitan) süütan (õiguse pärast süitan, täiemast sütitan), tüütan, waatan (warem walatan warem walwatan).

§ 39. Šilma iseäraliku tähendusega ainult fõhaseks šonafümmituse šilbiks, fuhu peale rõhf panna, tarwitatakse ta: a. wõõrafõele šonades: kulaitan, kuraasitan, sanimaitan, abizaitan, hõoweldan, peegeldan, tembeldan, tükeldan, kühweldan, ohwerdan, meisterdan, wooderdan (nende järele: tohterdan).

b. Šesti keele šonad, ta ilma tähendusega: luuletan, sülitän || fujufõlalised: koputan, raputan, loputan, siputan, kogeldan=kogelen.

§ 40. Nimesšonadest tuletatud ta-šonad tähendawad faks šelleks

saamist, selle tegemist ehk muidu kudagi sellega ühenduses olemist, mis nime sõna tähendab:

hallitan, jäätan, seenetan ehk suitsetan, suitsutan, purjetan ehk purjutatan, liigitan, nimetan, teretan. ussitan, wedrutatan, tantutan, hõbetan, kullatan || rautan, nõutan || uus sõna: töötan || mitmearvu tüvist: aisutan. naelutan, paelutan, waiutan, witsutan || iseseiswaks saanud: köidan, täidan, korratud häälte ja sõnade tegemisest: äiutan, kiisutan, suksutan, wissitan, aiduraidutan || iseseiswaks saanud: hurjutatan, hoiatan, õkitan, ässitan, assitan.

§ 41. Kolmesilbisest l r n s-sõnadest võetud ta-sõnades tundub sageaste, nagu kuuluks ta ees käim l r n s ka liiteste ja on niisuguste sõnade eeskujul siis ka teist sõnu sünnitatud tuletuksliite lda-, rda-, nda-, sta-ga.

lda: Saffafeelst võetud: hõoweldan, peegeldan eeskujul: tärgeldan ja kogeldan (=fogelen), sammeldan, saduldan eeskujul: hädaldan, ihaldan, usaldan, korraldan, sõnaldan, kirjeldan (peegeldan mõju all tähenduse ja fuju poolest—e!)

rda: Saffafeelne saherdan, fujuõlalised: püherdan, wäherdan, nikerdan. näkerdan, nende järele mõttelisest tüvist: tuiگردان, näperdan, käperdan, wänderdan.

nda: suurendan, seemendan, walgenderan (põhisõna tarwitamata walgenen), walendan, mustendan, pasundan || nende järele: laenendan (=laenetan), lõkenderan, rakenderan (=rakestan), ikenderan (=ikestan). katkenderan (=katkestan), kisenderan.

§ 42. sta. Sõnad kus s põhisõnasse kuulub:

1. Kontraheeritud s-sõnad: puhastan, rikastan, haljastan, wõõrastan, kallistan, walmistan, pilbastan, warastan, hammustan (ul nagu: hambus).

2. Kontraheeritud e-sõnad: warem täielikum liide ese: ikestan, walestan, imestan, tõkestan, äestan (P. T. äel sest põhisõna äke).

3. Kolmesilbisest s-sõnad (=as, =es, =is, =us): sõbrustan (P. T. br! sest sta-sõnad on kõik nõrgaastmelised), maiustan, paelustan, kurjustan. suurustan, uhkustan, walgustan, soomustan, rõõmustan, ilustan, armastan, õõnestan, õnnistan, austan || uued sõnad: jutlustan, otsustan.

4. ne-sõnad: higistan, kiwistan, punastan, rahustan, weristan, unistan, wesistan, ilastan, lõhestan, wihastan, roojastan, waigistan (põhisõna waikine) || saksastan, wenestan.

Nende eelmiste eeskujul mõned üffifud sta-sõnad, kus s mitte põhisõnasse ei kuulu: kurwastan (rõõmustan mõju all), karwustan, tukistan, õnnestan, wangistan, unustan || nokastanud, jutustan, küünistan, uuristan.

tundmata põhisõnast: lunastan, nikastan, kupastan.

Siitum lda, rda, nda, sta ja ta mõivad üffifutes sõnades üfs teise asemele astuda ilma tähenduse vaheta: narmendan—narmel-dan, laenendan—laenetan, sipeldan—siperdan, kütken dan—kükestan.

§ 43. ata efialgne ahta tuletab tegusõnu, mis tähendavad äfi-lift tegemise hakatust, (kärgatan), iseäranis hääletegemise sõnades, aga ka teistest: kärgatan, paugatan, praksatan, röögatan, sulpsa-tan, kiljatan, karjatan, naeratan, seisatan, piatan, kuulatan, tuksa-tan, walgatan.

§ 44. tse-sõnad tähendavad pealiskaudist, terget ehk maemalist tegemist: elutsen, lõbutsen, häälit sen, nokitsen, sepitsen, palmitsen, pesitsen, teritsen, pilwitsen, wangitsen || iseseiswaks saanud: wa-litsen, muretsen, pühitsen, rawitsen, kiratsen.

§ 45. u, eestkaalilistes i, tuletab enesekohasid tegusõnades ja ka otsekohse nimesõnades; kõigis fordades tugewaastmelised: murdu n warem murdu n warem murdaun.

muutun, liitun, jätkun, kandun (sich beziehen, относиться fand-misest), kordun, paindun, tundun, sattun (sadamisest), tekkin (tege-misest), peksin || nimesõnades: mustun, nõrkun, tuimun, nälgin, wettin || tundmata põhisõnast: tardun, puudun, puutun.

Tugewa astme selgemaks äratähendamiseks mõetakse tüwisse d lisaks: juurdun, tuuldun, kooldun (foolemiseft), wõõrdun, kuuldun ja kuulun, määrdin, sooldun, keerdun ja keerin, pöördun, wään-dun, wäändin, wäärdu n.

Sõna joobnud tuleb joobumiseft, mis on joon-sõna enesekohane efialgse täielikuma liite bu-ga. bu-ga weel imbun (imemisest) ja uus sõna saawutan, mis on oletatawu saabumise teetamine. — näib, näis on nägemiseft; iseäralik on tüwi nõrk aste.

Mitmed saamisest enesekohased on konjugatsioonis kahesilbiste liifi üle läinud: sünnin, kukun, tuigun, mõlgun, ka sütin, tekin, satun (wettin mitte).

Uued sõnad: leidun, peitun, andun, hoidun, keeldun (отказаться), täitun, laskun || ta-sõnades: peegeldun, rikastun, asetun, paljastun, taandun (tagandamisest) || Soome keeleft: kiindun (finni olema), hääbun (kaduma) || on tarmitatud ka eerun-lõpulift: deklioneerun, transformeerun, kristalliseerun, organiseerun.

Tähendus: Enesekohase tähendusega ja muutuseft ka enesekohaste taolised on järgmise e-sõnad: katken, langon, nõrken, kõrben, julgen, puh-ken, raugen, lõhken.

Määrasõnade tuletus.

§ 46. Määrasõnad on kas algupäraseid ehk tuletatud. Algupä-rasteks nimetame need, millede saamist meie praeguse keele tund-misega mitte seletada ei jaks, nagu: küll, kohe, weel, juba ehk, eile, just, äpris j. n. e. Tuletatuteft on ühed lihtsalt nimesõna ehk

afesõna tarwituse korrad, mis määrasõnalise tähenduse saanud, nagu mürinal, waewalt, waluga; teised on jünmitatud iseäraliste määrasõnaliste tuletusliidetega.

Tarwituse korrad (kaasused) määrasõnaks.

Määrasõnaks tarwitatakse kujukõlaliste in-sõnade l-korda: kolinal, mürinal, laginal, sosinal, õhinal j. n. e.

Määrasõnaks tarwitatakse omadusõnade lt-korda, iseäranis liisõnadest ja ülemast astmest ja wa-lesõnast: mõistlikult, häbelikult, lühemalt, tugewamalt, tungiwalt, küsiwalt, paluwalt, aga ka teistest: lühidalt pikalt j. n. e.

Üksikuteist sõnadest tarwitatakse määrasõnaks iseäranis sijemised ja wälimised paigamäärajad:

maas, maha
käes, kätte, käest
kõrwas, kõrwa, kõrwast
kõrwal, kõrwale, kõrwalt
külles, külge
otsas, otsa
KOOS, kokku, koost
korras, korda
joones, joonde

wäljas, wälja, wäljast
wahest—wast
wahel
waewalt
naljalt
hoobilt
waluga
wäga (=wäega)

ikka	}	iga-sõnast; iiales l-kord, efialgul: iällänsä, iganes na-kord, efialgul: igänänsä, kus juures -nsa posseß- siimsuffiks: omal eal (waata § 49).
iial		
iiales		
iganes		

Tüwidest, mis muidu feeles enam ei tarwitata:

ees, ette, eest	}	See-kord oleks: esi.
eemal, eemale, eemalt		

sees, sisse, seest (See-kord oleks: sisi).

seas, sekka, seast
wallal, wallale
toimes, toime
norus, norgu
nurjas, nurja
raamas, raama

soigus, soiku
redus, redusse
paus, pakku
päräl, päräle, pärast
punnis, punni, punnil

§ 47. On olnud, wanemas keeles (Soome keeles praegu veel) üks määrasõnalise tähendusega kaasus instruktiiv ehk adverbiaalis lõpuga n, nõnda et instruktiiv kaju poolest genetiiviga ühte langeb ühearmus täieste, mitmearmus on niipalju wahet, et instruktiiv iffa i-lisest tüwist sünnitatakse (mitte ka d-lisest), kus juures kahesilbiste lõpugaal ära muutub nagu muidu ka kahesilbiste mitmearmu tüwides (a u-ks, ehk i-ks ehk e-ks, e i-ks) kuna kolmesilbistes i tüwigaaliga ühte sulab: käib jala, mitme armus: palja jalu warem: paljaain jalgain. Niisugusid instruktiivisid on ainult üfifuid sõnu olemas:

jala, nelja, nelja jala, nelja silma, targa aru, kuiwa jala, kahe wõrra, risti, räägib Saksja keele.

mitmearmus: palja jalu, palja käsi, üksi iwi, üksi teri, paigu, piki silmi, rinnu, serwi, targu üksi, üksi pulge, otse || ääri-weeri käsi-jala, lipi-lapi.

tundmata tüwist instruktiivis arwatud: ammu, eile, muidu, mullu, püsti, pilli-palla.

T ä h e n d u s: taba (=homme, wiis) instruktiivist on saanud kuidagi ja nõnda, esialgult kuitao, niintao.

§ 48. Sõnast tasakene saame mitmearmu instruktiivi tasakesi, kus si tundub olema määrasõnaline tuletusliide, ilma jeda olemata.

hiljukeksi, tasakesi, wagusi, ühtlasi, ilmsi, jalgsi, wargsi || i järel ka -se: wägise, käsitse, tulitse jalu, ummitse jalu || üleüldse, ööse || isearalifult a-ga: suisa, uisa-päisa || us-sõnadest: kawalusi, kõwerusi || eelmiste järele, si tuletusliiteks pidades: pimesi, tagasi, edasi.

T ä h e n d u s: kahekesi, hulgakesi, mitmekesi ei fuulu jia (sest mis tähendab kahekenel) on öeldud kesk-sõnast: kahe keskes, instruktiivi ühearmus: kahekese, Soome keeles kahdenkesken, pärast eelmiste eesfujul i-ga ehk ite-ga: kahekesi ehk kahekeste.

Sõnast pilkamine saame mitmearmu instruktiivi pilkamisi nõnda veel: kordamisi, napsamisi, tõnkamisi, mõistamisi (ß. T. a!) muutamisi || eelmiste järele, nagu oleks tuletusliide misi: pikkamisi, ristamisi (a!), ridamisi, tibamisi, tilkamisi, wastamisi || tundmata tüwist: undamisi.

§ 49. -Idasa. Wähetarwitatud määrasõnad wiisildasa (=wiisil poolest), lualdasa, karwaldasa, kondildasa, aruldasa ehk arwuldasa, ialdasa, kasuldasa, korraldasa, wõrreldasa, laialdasa on saanud It-lorra ühendusest n. n. possefsiivisuffiifiga ehk omaniku liitega. Wanemas keeles on nimelt asesõnalise omaniku tähendamiseks iseliited sõna otfa pandud: -ni=mini, -si=finu, -usa=tema, -mme=meie, -nne=teie, -nsa=nemad:

isani=minu isa
 isasi=finu isa
 isansa=tema isa

isamme=meie isa
 isanne=teie isa
 isansa=nende isa.

Sooime keeles veel nõnda. Gesti keeles on jest wanemast wiifist ainult veel riismeid järel rahmalaulus ja muidu veel üfifutes sõnades, nagu näitufeks neis fin ettepanud määrasõnades: wiisaldasa on fiis lihtsamaks fulunud wiisaltansa ja tähendab: omalt wiifilt.

§ 50. -lasa. Seesama omanifu liide=-nsa l-forra otfa pandud annab määrasõna lõpu—lasa: ajalasa (=omal ajal), luulasa ehk loolasa—üleüldiselt wähe tarwitatud. Üks sõna iseseiswaks saanud: iiales wanemast iällänsä iga-sõnast.

§ 51. -tasa. Seesama omanifu liide -nsa on veel partitiimi otfa astunud ja annab määrasõnu liitega -tasa, kõige pealt omaduse nimedest: kõrgutasa=oma kõrguse poolest, efiialgses fujus kõrgauta+nsa: (omadusnimed on Seda-korras efiialgult ilma f-ta, waata § 21) laiutasa, pikutasa, paksutasa, suurutasa, kawalutasa, kõwerutasa, koerutasa, hullutasa j. n. e. Rahesilbiline sõnatümi -tasa ees on nõrgas astmes ehk omaduse nimed muidu küll kõigis kordades tugewas on: pikutasa, ehk küll efiialgult saamise poolest pikkuuta+nsa jest fin on -tasa oma saamise juba ära unustanud ja tundub kui ühine tuletusliide, mis oma kõwa t-ga eelmisenema silbi finniseks teeb. Kui iseseisew liide astub -tasa fiis ka teiste sõnade otfa, millede Seda-kord mitte t-line ei ole: naljatasa, kehatasa (=oma keha poolest), arutasa, kõrretasa (korrapäralif oleks kuda?)

§ 52. Üleüldise määrasõnalise lõpuga i, rõhuta silbis e, on tähele panna järgmised liited: -li, -ldi, -ste, -ti, -kute, -mine.

-li-liites on i pandud l-forra otfa: ninali, kõhuli, seljali, laiali, pikuli || mitme armust: põlwili, silmili, rinnali, otseli, käpeli, jaluli || siruli (sirge-sõnast?), wallali || istuli, ammuli.

-ldi-ga on üleüldiselt tarwitatud määrasõna wähe: meeleldi, araldi, korraldi || wõrreldi.

§ 53. -ste sünnitab st-forrast: targaste, uueste, kindlaste, wirgaste, wanaste, toredaste, lahkeste, hooletuste || isefitigilistest ne-sõnadest korratud filpide ühendamisega: igaweste (mitte igaweseste), tasakeste, üürikeste, suureliste || nõnda ka ilusti (i!)

-ste on kõige üleüldisem tuletusliide ja tuletab kõigist omadussõnadest peale liif-sõnade, ka ülemast astmest harilikuma ja omasema mine kõrwal paremaste, tugewamast, kiiremast, liif-sõnadest ei ole ste-sünnitust mist sellepärast mitte, et fin omarõhulises liites rõhu peats üle wiskama silbi fu peale: mõistlikuste (mis aga deflinatfionis fiiski sünnib: mõistlikute, mõistlikuid.)

-misi asemel -miste tarvitada ei ole fiita, seega mitte: pikka-
miste, libamiste, waid pikkamisl j. n. e.

hästi (i-ga!) ei tundu kui tuletus, on iseseisew, walmis sõna:
oskab hästi heaste mängida.

Kirjakeel on Hermannini nõudmise peale hakanud ka -sti kirju-
tama endise üleüldise -ste asemel. Et liite lõpupaal ka ära kaob,
iseäranis rõhuta silbis: parajast, wägewast, toredast, siis oleks
kohasem ste kirjutada, sest ainult e kaub, i kui kaduda tahab, peab
enne efs saama. Kustutusmürgiga kirjutada: parajast' (lühikese
s-ga), on foolipoislik.

§ 54. -ti tuletab -tasa kõrwal omaduse nimedest: pikuti—
pikutasa, laiuti, kõrguti, sügawuti, paksuti.

-ti astub mitmearwu instruktiimi otja ilma sõnale oma tähend-
dust andmata, nagu ainult instruktiimi kaju rõhutamiseks, et teda
mitte teiste ühte sõlawate fujudega ära ei wahetataks: päiwiti,
paiguti, otseti, kõrwuti, nurgeti, loogeti, pooliti, teisiti, hiiliti,
korreti, kaksiti, hiiliti, jaluti, koheti, seliti, lõuneti, hommi-
kuti, õhtuti, aastati, nädalati, sügiseti, kewaditi, öösiti, ristati
(a!) pikiti, põigiti, samati ja samuti, ajuti. Meljandas silbis
e-ga, kui kolmandas juba i on: kõwerite, wahelite, nagu ena-
miste enamasti kõrwal.

Tä h e n d u s: Sõnad nurgeti, otseti, loogeti, koheti, korreti tunnis-
tawad, et a-sõnade mitmearwu tüwi, kui esimises silbis u ehk o on, e-line on
ja mitte i-line. Seega on õige kirjutada: neid nurke, otse, kohte, loome,
just nõnda kui kergetesgi tüwides: neid mune, ube j. n. e. ja mitte: neid
nurki, otsi (tas libe t?), kohti, looki, osi, nagu Awil käsib. Sedasama
tunnistawad ka line-sõnad niisugused kui nurgeline, loogeline. Kolmes sõ-
nas siiski oleks i: poegi, koeri, oksi, esimestes wiist distongi oe (esialgult oi)
pärast, wiimases, et mitte okse-sõnaga ühte langeda.

§ 55. -kute, liite ees ifka a: kaelakute, otsakute, kohakute,
ristakute, wastakute, pealakute, jarakute.

T. B. kute ja mitte kuti, sest kute on omarõhuline ja seega
wiimane silp ifka rõhuta.

§ 56. -mine tuletab ülemast astmest: paremine, ennemine,
kauemine, waremine, rõõmsamine, sagedamine, tugewamine ||
kolmesilbistest siiski ennemine lärbitud -ste-lõpuga: sagedamast,
tugewamast.

B. T. -mine ja mitte -mini, sest omarõhuline liide ja rõhuta
silbis mitte i waid e.

§ 57. -stiku seletatakse stik-sõnade (nagu põesastik) Sisse-
minemise korras: ligistik--nemad seisawad ligistikku, wastas-
tikku, nõnda et õiguse pärast peaks kirjutama tk-ga, aga lihtsuse
pärast on siiski soowitaw ühe k-ga kirjutada.

ligistiku, wastastiku, kaelastiku, otsastiku, paaristiku || uus
sõna: roobastiku.

§ 58. -wel -wele on muidugi wa-keffõna l- ja le-ford iseärali-

kult muutunud e-faafiga: on liikwel, läfs liikwele, ärkwel, hulkwel, kohkwel, iffa rõhuta silbis, rõhulises silbis i-ga: wil, ärewil, irewil, kohewil, pinewil, loodewil, sirewil, tõif määramata põhisõnast.

§ 59. **-kil, (-kil, kille)**, omarõhuline, wiimane osa näib li olema (§ 52), ka on mingisugune nimesõna tuletaw liide. Kuju ja firjawiis ei ole kindel: -kil, ehf -kile ehf kille, ehf kalli:

küürakil, küllakil, ninakil, pilukil, seljakil, käpukil || tegusõnadeft: ripakll, roomakil, kallakil, istukil, kükakil, kummargil (g!) || fujufõlalised: sorakil, sirukil, upakil, laatsakil, neljatõllakil.

Sõnade ühendamine.

§ 60. Uusi sõnu sünnitab keel ka weel feeläbi, et walmis sõnu ühise rõhu alla ühte wõtab: raudtee, sõjamees waenelaps, lumivalge. Ühendatakse ifka kaks sõna, kus juures esimene sõna teise ligemaks määrasõnaks on; aga kumbgi pool wõib omatorda ise jälle ühendatud olla: õunapuu—metsõunapuu, tuletikuwabrik.

Ühendused nimesõna nimesõnaga.

§ 61. Ühendustes nimesõna nimesõnaga on määraja See-korras ehf Selle-korras; See-korras peaaesjalikult siis, kui määraja ainet tähendab, millest asi on: kuld sõrmus (=sõrmus mis fuld on), raudriie, puujalg, traataed, kummikaloss, kiwitrepp, paberraha, poeglaps, lugulaul. Aga siiski: lumepall, lumememm, weerood.

See liif ühendusi wastab ainelistele ne-sõnadele, Hurti liigituses ne constandi. Waata § 23.

Määraja, kui ta asja kaju ifeloomustab, on See-korras: kilpkonn, nõõrramat, soomuslaew, lehtpuu, tattnina || wibupüss, nahkhiir, sõrmkinnas, harkjalg. See liif ühendusi wastab ne-sõnadele, mis küllesolemist tähendawad, Hurti liigituses ne inhaerentiae § 23.

§ 62. Määraja on Selle-korra siis, kui Tal genetiimi tähendus on. (Waata lauseõpetus).

Määraja tähendab omaniffu (gen. posesiivus): isamaja, mehupoeg.—kandlehää, kirwewars.

Määraja on asja subjekt (gen. subjektivus): emarmastus, hambawalu, kätetöö.

Määraja on asja objekt (gen. objectivus): soojamõõtja, puuraiuja, supikeetja, lapsehoidja, selle järele lapsetüdruk, selle järele: karjapoiss (=karjahoidja p. ja teiseks: karjaskäija poiss, ja selle järel edasi üteldud): koolipoiss (=kooliskäija poiss). Mõnda

fa: tanguweski (=tangutegija mesi), willaweski, tōrwaahi, wiinawabrik. Nõnda fõit mees-sõna ühendused: tüürimees (= tüüripidaja mees), kõrtsimees, majamees, saunamees, kepimees, nupumees, spordimees, aga peigmees, wäimees See-korrafe määrajaga: mees kes peig on. kaupmees on õeldud Sakja keele mõju all (Kaufmann), oodata olefs kaubamees.

Mõõdu määraja on Selle-korras: wiljawakk (=waffilja), wiinawaat, leiwanael, heinakoorem, takukoonal, riidekimp, leiwakott, silgukarp, soolatoos || liiwamägi.

§ 63. Kindlat piiri tõmmata See-korra ja Selle-korra tarmituse wahel ei ole võimalik. On ühendusi, kus üks kui teine ühewääriliselte võimalik on: käsiraha ja käeraha, ja teiselt poolt on päris ühewäärilistes ühendustes ühes See-kord, teises Selle-kord: wesiweski, aga tuuleweski, jalgrauad, aga käerauad.

Õsääriliktult tähele panna on, et us- ja ne-sõnad Selle-korras seisest lõpukaali ära kaotawad, seega See-korra-lujuliseks tulewad: usaldusmees, õmblusmasin, julgustükk, omadussõna, uudishimu, uued sõnad: naisarst, arenemiskäik.

ß. L. Kuressaar (mitte: Kuresaar), Kõrgessaar (mitte: Kõrgesaar), lugussepp (mitte: lufusepp) kullassepp, aamissepp. Need sõnad on kas ühendused ne-sõnadest (Kuressaar=Kurene saar) ehk teisiti seletawad, aga igatahes kahe s-ga kirjutada, mitte ühega.

On üks sõna, mis ainult ühendustes ette tuleb — sõna kond, mis eialgult „sugu“ tähendab („Kalewite wapper kond“): kihelkond, laudkond, saatkond j. n. e.

§ 64. Õsõnused ühendused on niisõnused sõnad kui maailm (rõhke kas esimise silbi peal ehk teise peal) wõileib, õöpäew, luulikmed. Siin ei ole mitte üks sõna teist määramas, waid mõlemad on ühewääriliselte kõrwuti; deklinaatuse osalt mõlemad pooled: jeda wõidleiba, need wõileiwad, neid wõileibu.

Ühendused omadussõna nimesõnaga.

§ 65. suurtükk, waenelaps, kuritegu, täiskuu, wanaema, noorhärja, pikksilm; deklinaatuse mõnedes mõlemad pooled, teistes ainult wiimane pool: waestlast, waesellapsel, waeselapsele (mitte waeselelapsele) aga selle suurtüki, jeda suurtükki, need suurtükid ehk ka: suuredtükid.

Ühendused ne-sõnadest on lühendatud tüwiga: aluskuub (=alune fuub), pealisriie, kinnistäht (sõnast finnine), ühistegewus, välisministeerium || suurispea kull. — Kontraheerituses Namif joowib lühendada: puhtkasu (puhaskasu asemel).

Ühendused nimesõna omadussõnaga.

§ 66. Inimivalge, süsimust, tulipunane, vesihall, sulgkõrge, jääkülm, mesimärg, mesimagus, tuliuus, kaljukindel.

Pane tähele wahet: weripunane=punane nagu meri ja werepunane=werfarma punane eralduseks teistest punastest. teliskivi-punane=telliskivifarmapunane, kivi on Selle-ford, nagu: potisinine, Egiptuse sinine.

ne-sõnade määraja on Selle-forra: neljajalgne, kümneaastane, mereäärne, maapoolne, jõetagune, ahjupealne, merejänuline, kättemaksuhimuline j. n. e. Selle-forralist määrajat nõuavad ka rikas ja waene ja teised n. n. relatiivsed omadussõnad, mis täiust ja tühjust tähendavad: wiljarikas, rõõmurikas, werewaene, tuulemaikne, õhutühi j. n. e. üks-sõnad on lårbitud: lootusrikas (täiemast: lootuserikas).

§ 67. Sõnade ühendamisest rääkides tuleb rääkida veel rõhutamise ja küsimise märkidest, mis sõnadele otja pannakse, ilma et nad sõnade mõtetlist tähendust muudaksid.

Rõhutuse märk **gi** võib lause iga sõna otja astuda: isagi läheb homme linna—isa lähebgi homme linna—i. l. hommegi l.—i. l. h. linnagi.

Prægune kirjawiis kirjutab **k p t g b d ja s** järelle mitte **gi** waid **ki**: meeski, Jazkki, kokkki j. n. e. ja põhjendab seda seega, et nende häälele järel muidu ka ikka **k** kirjutatakse, mitte **g**. See põhjendus ei pea paika, **gi** on hoopis teistsugune liide kui teised liited: tema ei jula mitte eelminewa sõnaga ühte, waid seisab lah-tiselt sõna otjas. See on näha sellest, et tema eelminewate häälele peale ei mõju: **g** ei anna eelminewale **n**-le kurgu häält, **i** ei tee eelminewaid hääli libedaks ja eelminewad kahefordsed nandid kirjutame **gi** ees muutmata kahefordsest: oalgi mitte ongi (kurgu **n**-ga nagu õnga), meesgi mitte mees'gi (libeda **s**-ga nagu kuus'ki), kamangi, kullgi, mitte kamgi, kulgi.

Kui siis **gi** sel määral eelminewatest hääledest lahus seisab, et ta nende peale mõjuda ei jõua, siis ei ole meil ka põhjust arvata, et eelminewad hääled tema peale mõjuma ulataksid, kui meie seda mõju mitte selgeste ei näe. Ja seda meie ei näe: rääkimises on kuulda umbmäärane **g** ja **k** waheline hääle. Sõna siiski on kirjawiisimäärajad (Hurt) elki wiinud. See sõna tundub ainult **ki**-ga õige olema. Aga see sõna ei kuulu ülepea siia küsimusse. See sõna ei ole praeguses keeles mitte enam **gi**-ühendus, waid iseseisew walms sõna. On kahtlõslawat sõna: iseseisew sidsõna—nõrgaastmeline ja **k**-ga kirjutataw siiski (bennoch, вчеракъ) ja tugemaastmeline **gi**-ga rõhutatud määrasõna siisgi (auch dann, и тогда). Nagu siiski tulewad weel kaht teist sõna **ki**-ga kirjutada: miski ja kuski. Et nad iseseiswad on, on näha ka sellest, et nad **ki** otja weel lõpud wõtawad, koguui teise **gi**-**gi**: kuskilgi, ei miskit asja. Kus rõhutuse märk **gi** lah-tiselt sõna otja astub, seal on ainult õige kirjutada **gi**: roopgi, rooggi, saakgi, eladgi, elasgi, hobusesgi, kurwastasgi. Siit on kõhe silmaga näha, kus sõna lõpeb ja kus **gi** hakkab, ja ei tahaks netid sõnu õiguse pärast keegi **ki**-ga kirjutada, kui meil mitte seda õnnetut sõna siiski ei oleks, mis **gi** küsimuses ikka kõige pealt meelde tuleb, mis aga kui iseseisew sõna mitte siia küsimusse ei kuulu.

§ 68. Üks teine gi sarnane rõhutuse märk on **p**, nandi järel **ap**, **ep** (wanemas keeles pa): minap, temap, küllap, seistap „Kes ep (lugeda: kessep) kohtudes kurja lõikust näinud figimat kurjast tööst“.

§ 69. Kõõmimise märk **s** ja **ks** (fo+s): ons, minaks, eks (warem eiks=fas ei?)

Rahwalaulus ette tulewad omaniku märgid, waata § 49.

